

ZNACZENIE MEDIACJI JAKO ALTERNATYWNEJ METODY ROZWIĄZYWANIA SPORÓW W POLSCE W LATACH 2006-2012

Streszczenie: Mediacją można nazwać próbę doprowadzenia do ugodowego i satysfakcjonującego obie strony rozwiązania konfliktu. Polega na dobrowolnych negocjacjach, które są prowadzone przy udziale trzeciej osoby, zwanej mediatorem. Jest on neutralny wobec stron konfliktu i przedmiotu sporu. Powinien wspierać przebieg mediacji i łagodzić ewentualne napięcia. Mediacje powinny prowadzić do wypracowania kompromisu, czyli rozwiązania, które nie jest narzucane stronom sporu. Z uwagi na sposób realizacji postępowania mediacyjnego, wskazuje się szereg ich zalet i fakt, że są postępowaniem pozasądowym. Dzięki temu, zwiększają dostępność obywateli do wymiaru sprawiedliwości w Polsce. Celem artykułu jest ocena mediacji jako łagodniejszej formy rozwiązywania sporów i określenie, czy są i powinny być wykorzystywane do rozwiązywania konfliktów o charakterze cywilnym, rodzinnym, karnym.

Słowa kluczowe: mediacje, alternatywne metody rozwiązywania konfliktów, Alternatywne Metody Rozwiązywania Sporów, ADR.

Wprowadzenie

Alternatywne Metody Rozwiązywania Sporów (ang. *Alternative Dispute Resolution*, w skrócie ADR) jest to grupa procedur, które pozwalają stronom konfliktu na polubowne rozstrzygnięcie sporów. Ich rozwój wymusiła niewydolność postępowania sądowego w rozstrzygnięciu sporów, długotrwałość tradycyjnego orzecznictwa i wysokie koszty postępowań. Do powszechnego użycia skrót ADR wprowadził opracowany 19 kwietnia 2002 r przez Komisję Europejską dokument pt. *Green Paper: on alternative dispute resolution in civil and commercial law* (COM, 2002, 196 final).

Koncepcja ADR pozwoliła uzupełnić dotychczasowe rozwiązania wykorzystywane w sądownictwie powszechnym i w postępowaniach arbitrażowych, w przeciwieństwie do których, spory nie były rozstrzygane przez trzeci podmiot (sędziego lub arbitra) i narzucane jako rozwiązanie stronom sporu. Ponadto, służyć miały zwiększeniu dostępności do wymiaru sprawiedliwości. Ważne tutaj stało się skonfrontowanie stron sporu, aby nakłonić je do dialogu. Założeniem alternatywnych metod rozwiązywania sporów jest wspólne wypracowanie ugody zaproponowanej przez neutralny podmiot stronom konfliktu.

Obecnie do Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów możemy zaliczyć (Morek, 2004, s. 82-95):

1. Koncyliację – mającą charakter procesu, w którym osoba trzecia bierze aktywny udział, może też opiniować sprawę, ale, przede wszystkim, nakłania strony sporu do komunikacji pozwalającej na zawarcie porozumienia.

2. Negocjacje – polegające na wypracowaniu rozwiązania zadawalającego obie strony poprzez porozumienie. W trakcie negocjacji strony wraz z pełnomocnikami zasiadają naprzeciwko siebie.

3. Mini-rozprawę lub Mini-proces (*Mini-trial*) – będące postępowaniem, w którym osoba trzecia wydaje niewiążącą opinię dotyczącą prawdopodobnego orzeczenia sądowego, a jeśli strony nie dojdą do porozumienia sprawa podlega postępowaniu sądowemu. Łączy w sobie elementy procedury sądowej, negocjacji i koncyliacji. W Mini – procesie strony siedzą po jednej stronie a naprzeciwko ich pełnomocnicy prezentujący argumenty w sprawie popierające wniosek mocodawcy.

4. Analizę eksperta (*Fact-finding*) – polegającą na analizie istotnych faktów przez osobę trzecią, posiadającą specjalistyczną wiedzę, np. techniczną, a następnie na przedstawieniu ustaleń, raportu lub wyników badania stronom, co może umożliwić rozwiązanie sporu.

5. Metodę wczesnej obiektywnej oceny sprawy (*Early Neutral Evaluation*) – opierającą się na przekazaniu sprawy do oceny niezależnemu prawnikowi, dysponującemu doświadczeniem w podobnych sprawach do wczesnej opinii dotyczącej charakteru i istoty sporu oraz optymalnych rozwiązań i prawdopodobnych rezultatów postępowania sądowego.

6. Metodę skoncentrowanej rozprawy (*Summary jury trial*) – stronom przedstawia się możliwe stanowiska i reakcje członków ławy przysięgłych w trakcie rozprawy (amerykański model procesu sądowego), aby realnie ocenić możliwości i szanse procesowe w początkowej fazie konfliktu, co ma się przyczynić do przyjęcia odpowiednich postaw i rozwiązania sporu poprzez negocjację lub koncyliację.

7. Arbitraż (*Arbitration*) – należący do poufnych procedur, w której jedna lub kilka neutralnych i bezstronnych osób, będących specjalistami w danej dziedzinie, podejmuje decyzję w sprawie na podstawie dowodów i przesłuchania stron.

8. Mediację (*Mediation*) – będącą dobrowolnym i poufnym porozumiewaniem się skonfliktowanych stron w obecności bezstronnej osoby trzeciej, zw. mediatorem, pozwalające na rozwiązanie konfliktu poprzez dojście do ugody.

9. Mediację-Arbitraż (*Med-Arb* lub *Mediation-Arbitration*) – będącą rozwiązaniem wieloetapowym, w którym rozpoczynamy od klasycznej mediacji, a przy braku porozumienia stosowane są rozwiązania arbitrażowe.

10. Arbitraż-Mediacja (*Arb-Med* lub *Arbitration-Mediation*) – rozwiązanie, w którym rozpoczyna się od tradycyjnego postępowania arbitrażowego, ale wyrok arbitra nie jest ogłaszany stronom, lecz przekazywany do przechowania administratorowi (sekretarz sądu arbitrażowego). Następnie strony realizują postępowanie mediacyjne, a w przypadku braku porozumienia ogłasza się wyrok arbitra.

11. Metodę rady rozpatrywania sporów (*Dispute Review Boards*) – postępowanie prowadzone jest przed komisją, składającą się z 3 zaakceptowanych przez strony ekspertów, którzy nadzorują systematycznie całość realizacji zobowiązań kontraktowych. Metoda ma na celu zapobieganie powstaniu, eskalacji konfliktu oraz niedopuszczenie do przerw i opóźnień w realizacji kontraktów (głównie inwestycji budowlanych) przez diagnozowanie i rozwiązywanie problemów.

12. Arbitraż ostatniej szansy (*Last Offer Arbitration*) – wykorzystywany w przypadku braku porozumienia między stronami w trakcie negocjacji. Strony przedstawiają dwie propozycje arbitrowi, który wybiera jedną z nich, nie proponując innych rozwiązań lub zmian w ofercie.

13. Skróconą rozprawę przed ławą przysięgłych (*Summary jury trial*) – polega na symulacji procesu w skróconej formie dla przedstawienia sposobu jego rozstrzygnięcia przed sądem i oceny przyjętej strategii argumentacji. Jest to metoda skomplikowana i kosztowna.

14. Prywatnego sędziego (*Private judging*) – metoda analogiczna do rozprawy, jednak strony określają zasady postępowania, co powoduje, że ma charakter mniej formalny i dostosowany do indywidualnych potrzeb stron.

Metody te mają na celu poszukiwanie nowych, konstruktywnych rozwiązań, prowadzących do ugody między skonfliktowanymi stronami.

Za jedną z najpopularniejszych alternatywnych metod rozwiązywania sporów w Polsce uważana jest mediacja. Celem artykułu jest ocena mediacji jako łagodniejszej formy rozwiązywania sporów i określenie, czy mediacje są i powinny być wykorzystywane do rozwiązywania konfliktów o charakterze cywilnym, rodzinnym, karnym.

Porównanie alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów

Konflikty pojawiają się w sytuacjach, gdy dwie lub więcej stron dążą do realizacji sprzecznych lub niezgodnych celów/interesów (por. Koziński, 1970), a także gdy pojawia się przekonanie o wrogim nastawieniu jednej ze stron konfliktu, wynikającym z przekonań, emocji, czy niezgodności intencji partnerów. Konflikty mogą wynikać z odmiennych wartości (moralnych, ideologicznych, religijnych), ograniczonego dostępu do dóbr, ale także z działań o podłożu politycznym, militarnym, czy ekonomicznym, mających na celu narzucenie własnych racji i przekonań innym podmiotom.

Konflikt nie zawsze ma charakter destrukcyjny lub prowadzący do zmniejszenia efektywności podejmowanych działań. Czasami może on pobudzać aktywność stron, zwiększać ich zaangażowanie w ochronę własnych interesów, a także motywować do działania (Stoner i Wankel, 1992). Jednakże konflikty i spory zawsze wymuszają wybranie najlepszej metody rozwiązania problemu.

Innymi metodami postępowania sądowego rozwiązywania sporów są negocjacje, mediacje i arbitraż (sądownictwo polubowne). Wybór najlepszej metody rozwiązania zaistniałego sporu zależy, m.in. od funkcji metody, możliwości wpływania na kształt porozumienia, sposobów reprezentowania stron sporu, czasochłonności i kosztowności metody itd. (patrz: Tabela 1).

Tabela 1. Czynniki wpływające na wybór metody rozwiązywania konfliktów

Wyszczególnienie	Negocjacje	Mediacje	Arbitraż	Postępowanie sądowe
Charakterystyka	bezpośrednia rozmowa stron na temat problemu	wspomagane negocjacje o bezstronną i neutralną osobę trzecią, tzw. mediatora	strony przekazują rozstrzygnięcie sporu w ręce niezależnego arbitra lub częściej zespołu arbitrów	rozstrzygnięcie sporu następuje na podstawie wyroku sądu
Pełniona funkcja	pojednawcza	pojednawcza	sądownicza	sądownicza
Wpływ na decyzję/ kształt porozumienia	zależy wyłącznie od ustaleń zawartych pomiędzy stronami	zależy wyłącznie od stron, a mediator nie decyduje o sposobie zakończenia konfliktu	zależy od arbitra, forma rozstrzygnięcia konfliktu zbliżona do postępowania przed sądem powszechnym	strony nie mają wpływu na decyzję niezależnego sądu
Charakter spraw	uniwersalny	uniwersalny	ograniczony, np. wyłączenie spraw rodzinnych	wszystkie kategorie spraw, w których dopuszczalna jest droga sądowa
Odpowiedzialność za kontrolę rezultatów	odpowiedzialność ponoszą strony	odpowiedzialność ponoszą strony	odpowiedzialność ponosi arbiter	odpowiedzialność ponosi sędzia
Wysokość kosztów metody	niskie koszty wykorzystania metody	niskie koszty wykorzystania metody	średnie koszty wykorzystania metody, ale istotnie wyższe niż w przypadku mediacji	wysokie koszty wykorzystania metody
Możliwości dalszej współpracy	dobrze negocjacje stwarzają szansę na dalszą współpracę między stronami	udział mediatora pozwala przeprowadzić stronom skuteczne negocjacje i osiągnąć porozumienie nawet wówczas, gdy same strony zerwałyby rozmowy	trudna, gdyż postępowanie przed sądem arbitrażowym kończy się wyrokiem. Wyrok ten ma taką samą moc prawną jak wyrok sądu powszechnego i może podlegać egzekucji sądowej	bardzo trudna, gdyż kończy się wyrokiem wskazującym, kto wygrał, a kto przegrał sprawę i podlega egzekucji sądowej. Zwykle niszczy relacje między przedsiębiorcami i pozbawia możliwości dalszej współpracy

Zalety	zaangażowanie stron w tworzenie rozwiązania konfliktu, co zwiększa szansę jego realizacji	wysoka skuteczność osiągania porozumienia – w 70-80 % przypadków	postępowanie arbitrażowe jest jednoinstancyjne, a więc szybsze niż postępowanie przed sądem powszechnym	szybkość realizacji rozwiązania konfliktu – egzekucja sądowa wyroku
Wady	ograniczona skuteczność z uwagi na łatwość zablokowania i zerwania rozmów, co może doprowadzić do eskalacji konfliktu	ograniczenia związane z zasadą dobrowolności przystąpienia stron do mediacji	ograniczenia związane z koniecznością uzyskania zgody drugiej strony na postępowanie arbitrażowe. Brak kontroli stron nad ostatecznym kształtem rozstrzygnięcia sporu	wieloinstancyjność sądownictwa powoduje wydłużenie czasu na uzyskanie ostatecznego rozstrzygnięcia
Stopień sformalizowania	postępowanie minimalnie sformalizowane	minimalny formalizm i możliwość zrezygnowania na dowolnym etapie postępowania	większy formalizm i niemożność rezygnacji z postępowania arbitrażowego po jego wszczęciu	postępowanie w pełni sformalizowane

Źródło: opracowanie własne.

Każdy podmiot może stać się uczestnikiem sporu, jednakże nie zawsze warto rozwiązywać powstały problem w postępowaniu sądowym. Pomóc w rozwiązaniu sporów mogą ADR, dzięki włączeniu w postępowanie osoby bezstronnej, posiadającej specjalne kwalifikacje do poszukiwania pojednawczych rozwiązań (mediator) lub rozstrzygnięcia sporu (arbiter).

Na podstawie przedstawionego porównania można stwierdzić, że mediacja jest bardzo korzystnym sposobem polubownego, pozasądowego, szybkiego i mało kosztowego uzgodnienia wspólnego podejścia do przedmiotu sporu między stronami konfliktu, pozwalającym na dalsze utrzymanie relacji między stronami. Umożliwia ponadto wypracowanie porozumienia, które może zostać zaakceptowane przez obie strony, aktywnie uczestniczące w postępowaniu mediacyjnym, a więc zainteresowane wypracowaniem satysfakcjonującego je kompromisu.

Rodzaje postępowań mediacyjnych w Polsce

Zgodnie z zapisem art. 12 Dyrektywy Unii Europejskiej 2008/52/EC o niektórych aspektach mediacji sprawach cywilnych i handlowych (L 136, 24/05/2008, p. 0003 – 0008), kraje członkowskie Unii Europejskiej zostały zobowiązane do jej wykonania do

21 maja 2011 r. Polska spełniła te zapisy ze znacznym wyprzedzeniem, gdyż sama idea mediacji jako metody pozasądowego rozwiązywania konfliktów i sporów w prawie polskim pojawiła się już w ustawie z 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych (Dz.U. 1991, nr 55, poz. 236).

Instytucja mediacji w sprawach cywilnych została wprowadzona do polskiego systemu prawnego 10 grudnia 2005 r. na podstawie nowelizacji Ustawy Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 1964, nr 43, poz. 296 z późn. zm.), Ustawy Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.), Ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2005, nr 167, poz. 1398 z późn. zm.) oraz Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym (Dz.U. 2005, nr 239, poz. 2018 z późn. zm.; Dz.U. 2012, nr 0 poz. 148, tekst jednolity). Z kolei, mediacje w sprawach dla nieletnich wprowadziła nowelizacja z 2001 r. Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982, nr 35, poz. 228 z późn. zm.) wraz z rozporządzeniami wprowadzającymi zmiany (Dz.U. 2001, nr 90, poz. 1009; Dz.U. 2001, nr 56, poz. 591; Dz.U. 2002 nr 239 poz. 2037). Natomiast aktualna regulacja mediacji w sprawach karnych obowiązuje od 1 lipca 2003 r. na podstawie nowelizacji Ustawy Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1997 nr 89 poz. 555 z późn. zm.) i Ustawy Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553 z późn. zm.), a także zmiany prowadzonej na mocy nowelizacji z 24 lipca 2003 r. Ustawy Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 1997, nr 90, poz. 557 z późn. zm.) i rozporządzeń do tych ustaw (Dz.U. 2003 nr 108 poz. 1026 z późn. zm.; Dz. U. 2003 nr 108 poz. 1020). Porównanie odpowiednich rozwiązań systemowych w Polsce w odniesieniu do postępowań mediacyjnych w sporach cywilnych, rodzinnych, w sprawach dla nieletnich i sprawach karnych obejmuje tabela 2.

Tabela 2 Charakterystyka postępowań mediacyjnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, o rozwód i separację, w sprawach nieletnich i w sprawach karnych

Cechy	Mediacja w sprawach cywilnych	Mediacja w sprawach rodzinnych, o rozwód i separację	Mediacja w sprawach nieletnich	Mediacja w sprawach karnych
Przykładowe przedmioty mediacji	sprawy o zapłatę, zniesienie współwłasności, sprawy pracownicze, rozwiązanie lub niewykonanie umowy, podział majątku dorobkowego, dział spadku oraz sprawy sporów sąsiedzkich	pojednania małżonków, ustalenia warunków rozstania, sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej, kontaktów z dziećmi, zaspokojenia potrzeb rodziny, alimentów, a także sprawy majątkowe i mieszkaniowe	rozwiązanie problemów powstałych w wyniku czynu zabronionego przez osobę nieletnią	rozwiązywanie problemów powstałych w wyniku przestępstwa

Korzyści z mediacji	<ul style="list-style-type: none"> – szybkie, tanie i ostateczne rozwiązanie sporu w formie polubownego porozumienia – utrzymanie wzajemnych relacji – zmniejszenie negatywnych emocji – zrozumienie potrzeb własnych i drugiej strony – zmniejszenie obciążenia psychicznego związanego z sytuacją konfliktową 	<p>a) pokrzywdzony:</p> <ul style="list-style-type: none"> – możliwość wpływu na rozwiązanie problemów na zaproponowanych przez siebie warunkach, – wyrażenie emocji – wypowiedzenie się na temat skutków działań oraz oczekiwań wobec nieletniego/podejrzanego (lub oskarżonego) – szansa na szybsze uzyskanie naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i przeprosiny <p>b) nieletni</p> <ul style="list-style-type: none"> – możliwość porozumienia się z pokrzywdzonym co do sposobu i terminu naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz przeproszenia – szybsze zakończenie postępowania przed sądem – szansa na zrozumienie i konieczność poniesienia odpowiedzialności za wyrządzone zło – szansa na łagodniejsze potraktowanie przez sąd 	
Tryb rozpoczęcia postępowania mediacyjnego	<ul style="list-style-type: none"> – przed wniesieniem sprawy do sądu albo po wszczęciu postępowania na podstawie postanowienia sądu – każda ze stron ma prawo złożyć wniosek o przeprowadzenie mediacji na każdym etapie postępowania sądowego 	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie skierowania sądu rodzinnego na każdym stadium postępowania, – pokrzywdzony oraz nieletni mają prawo złożyć wniosek o skierowanie sprawy – do mediacji 	<ul style="list-style-type: none"> – skierowanie na etapie postępowania prowadzonego przez policję lub prokuratora oraz po wniesieniu sprawy do sądu – pokrzywdzony oraz podejrzany lub oskarżony mają prawo do złożenia wniosku o skierowanie – sprawy do mediacji
Czas trwania	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie postanowienia sądu nie powinno trwać dłużej niż miesiąc, jednak na zgodny wniosek stron może być przedłużone 	<ul style="list-style-type: none"> – nie powinno trwać dłużej niż 6 tygodni 	<ul style="list-style-type: none"> – nie powinno trwać dłużej niż miesiąc

Sposoby zakończenia mediacji	<ul style="list-style-type: none"> – może zakończyć się zawarciem wspólnie wypracowanej ugody, którą podpisują strony – mediator doręcza stronom odpis protokołu, a sądowi protokół oraz ugodę, o ile została zawarta – zatwierdzona przez sąd ugoda ma moc prawną ugody zawartej przed sądem i kończy postępowanie – sąd nie zatwierdzi ugody, jeśli jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa, a także gdy jest niezrozumiała lub zawiera sprzeczności – ugoda z klauzulą wykonalności nie może być skierowana do egzekucji komorniczej – w przypadku braku ugody, strony mogą dochodzić swoich praw w postępowaniu sądowym 	<ul style="list-style-type: none"> – może zakończyć się zawarciem wspólnie wypracowanej ugody albo jej brakiem – mediator przekazuje policji prokuratorowi lub sądowi sprawozdanie z mediacji, z dołączoną do niego ugodą, jeśli została zawarta
Koszty mediacji	<ul style="list-style-type: none"> – koszty wg cennika ośrodka mediacyjnego lub uzgodnione z mediatorem przed rozpoczęciem mediacji ponoszą strony zazwyczaj po połowie, chyba że strony ustalą inny sposób rozliczeń 	<ul style="list-style-type: none"> – bezpłatna, koszty ponosi Skarb Państwa

Źródło: opracowanie własne.

Mediacja w każdym z tych przypadków, niezależnie od charakteru sporu, oznacza dobrowolne, poufne i niesformalizowane pozasądowe postępowanie w sprawach, w których nie było możliwe zawarcie ugody między stronami, zwanymi też uczestnikami postępowania. Postępowanie to zawsze jest prowadzone przez bezstronnego mediatora, który kieruje się przyjętymi zasadami mediacyjnymi.

Z założenia powinno się dążyć do ugodowego rozstrzygnięcia sporów i konfliktów między podmiotami. Należy dążyć do wszelkich starań, aby dojść do ugody przed lub zamiast wszczęcia postępowania sądowego. Postępowanie mediacyjne polega na poszukiwaniu porozumienia, które będzie akceptowane przez obie strony bez wdawania się w spór sądowy. Konieczna jest jednak tutaj dobra wola i zgoda obu stron sporu na mediację oraz na wykorzystanie przyjętego rozwiązania. Można powiedzieć, że mediacje są bardzo zbliżone w swej istocie do tzw. wspieranych negocjacji (*facilitated negotiation*). Jednakże w przypadku mediacji, strony mają pełną kontrolę nad opracowywanym porozumieniem, a mediator pomaga w krytycznych momentach, w których negocjacje mogłyby być zerwane. Przyczyniają się do tego ściśle określone zasady postępowania mediacyjnego w trakcie rozwiązywania konfliktów i sporów:

a) akceptowalność – mediator powinien być zaakceptowany przez strony, a każda ze stron ma prawo poprosić o zmianę mediatora (na każdym etapie mediacji). Konieczne jest zaaprobowanie zasad i wspólnie ustalonego modelu działania przez strony mediacji;

- b) bezstronność – strony w mediacji mają równe prawa, a mediator traktuje obie strony jednakowo, pilnuje realizacji procedury mediacyjnej;
- c) dobrowolność – strony biorą udział dobrowolnie i mogą wycofać się na każdym etapie mediacji, natomiast obowiązkiem mediatora jest odebranie zgody na przystąpienie do mediacji. Mediator nie może wywierać żadnej presji, czy nakłaniać strony do udziału w mediacji;
- d) neutralność – mediator jest neutralny co do przedmiotu sporu i przyjętych rozwiązań, które zależą od stron sporu gospodarczego, nie narzuca swoich rozwiązań, wartości czy światopoglądu;
- e) poufność – wszystko, co jest poruszane na spotkaniu informacyjnym i posiedzeniu mediacyjnym, jest poufne. Mediator nie ujawnia tego, co usłyszał osobom prywatnym ani instytucjom. Efektem pracy mediatora ze stronami jest spisana ugoda i protokół lub sprawozdanie. Protokół lub sprawozdanie zawierają jedynie informacje o tym, kto brał udział w mediacji, ile było spotkań mediacyjnych, gdzie się odbywały. Mediator nie zamieszcza nigdzie informacji o przebiegu mediacji;
- f) szacunek – mediator szanuje godność stron i stara się aby strony odnosiły się do siebie z szacunkiem.

Ponadto mediator w swojej pracy kieruje się *Kodeksem Etycznym Mediatorów Polskich* (Społeczna Rada do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów, 19 maja 2008), *Standardami prowadzenia mediacji i postępowania mediatora* (Społeczna Rada do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów, 26 czerwca 2006), uchwalonymi 26 czerwca 2006 r. przez Społeczną Radę do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości

Postępowania mediacyjne przy rozwiązywaniu sporów w Polsce w latach 2006-2012

Głównym celem mediacji jest stworzenie podstaw do wypracowania najlepszego rozwiązania zaistniałego sporu. Jest to możliwe dzięki realizacji w praktyce zasady poufności mediacyjnej. Dzięki jej zachowaniu, rezultat mediacji i sposoby wypracowania rozwiązania z różnych względów (osobistych, czy handlowych) nie powinny być podawane do wiadomości publicznej. Zasada ta sprzyja większej otwartości stron sporu względem siebie. Ułatwia to podjęcie dyskusji, wymianę informacji o przedmiocie sporu, a także przedstawianie ewentualnych rozwiązań możliwych do zastosowania. Stworzenie takiego pozytywnego klimatu akceptacji, zyczliwości i zrozumienia jest zadaniem mediatora, który pomaga w zmianie postrzegania spornych kwestii, tzn. nie w kategoriach etycznych, moralnych, czy słuszności, ale jako różnic w podejściu do problemu.

Mediacje, z uwagi na inny charakter postępowania niż rozpatrywanie spraw w sądzie, sprzyjają powstawaniu nowych, konstruktywnych rozwiązań dla zaistniałych sporów. Wynika to z realnego włączenia w proces decyzyjny skonfliktowanych. Dużą zaletą mediacji jest nieskupianie się wyłącznie na interesach materialnych, ale także zwracanie uwagi na aspekty prawne i inne kwestie istotne dla zaangażowanych w spór podmiotów.

W związku z tym, mogą one pomóc rozstrzygnąć wszelkie spory w toku mediacji, lub istniejące poza postępowaniem mediacyjnym. Takie podejście do kwestii konfliktowych pozwala na ukształtowanie pozytywnych stosunków między stronami także w przyszłości, które są szczególnie istotne do rozwiązywania sporów w długoterminowych relacjach partnerskich między mediującymi podmiotami.

Kolejną bardzo ważną zaletą mediacji są wspólne spotkania stron i dyskusje dotyczące problematycznych kwestii oraz niewykorzystywanie czynnika presji ze strony mediatora. Dzięki temu, strony mogą się lepiej zrozumieć, co zmniejsza ryzyko eskalacji konfliktu i roszczeniowości zaangażowanych uczestników mediacji.

W przypadku postępowania mediacyjnego każda ze stron ma możliwość czuwania nad przebiegiem postępowania mediacyjnego. W pewnym sensie, strony mediacji mogą wpływać na jej przebieg, co nie jest możliwe w postępowaniu sądowym czy arbitrażowym.

W Polsce postępowanie mediacyjne staje się coraz bardziej popularne z uwagi na jego niewątpliwe zalety. W Tabeli 3. przedstawiono wyniki postępowania w sądach powszechnych, które zostały zakończone w wyniku postępowania mediacyjnego w sprawach cywilnych, w sprawach rodzinnych, w sprawach nieletnich, sprawach z zakresu prawa pracy oraz w sprawach karnych w latach 2006-2012.

Tabela 3. Wyniki postępowania w sądach powszechnych zakończone w wyniku postępowania mediacyjnego w latach 2006-2012.

Lata	Postępowanie mediacyjne w sprawach cywilnych		Postępowanie mediacyjne w sprawach rodzinnych		Postępowanie mediacyjne w sprawach nieletnich (rodzinnych)		Sprawy mediacyjne w sprawach z zakresu prawa pracy		Postępowanie mediacyjne w sprawach karnych	
	ugoda	brak ugody	ugoda	brak ugody	ugoda	brak ugody	ugoda	brak ugody	ugoda	brak ugody
2006	93	15	127	83	298	44	5	-	3062	1721
2007	111	15	155	95	276	28	8	-	2753	1220
2008	119	23	216	146	223	20	7	-	2551	1110
2009	90	8	340	247	256	22	22	1	2505	993
2010	148	36	439	380	261	50	26	3	2274	1051
2011	159	48	471	461	253	35	22	-	2071	1035
2012	252	71	559	555	260	41	39	8	2251	874

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Sprawiedliwości, *Dane statystyczne dotyczące mediacji*. Pobrano 1 listopada 2013, z: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>.

Efektywność postępowania mediacyjnego, jako alternatywnej metody rozwiązywania sporów, ocenia się poprzez analizę ilości umorzonych postępowań sądowych lub zawartych ugód przed mediatorem oraz przez pryzmat przywróconej komunikacji między stronami. Pozwala to ocenić realne możliwości stworzenia odpowiednich warunków do prowadzenia spokojnych i rzeczowych rozmów między stronami o przedmiocie sporu,

a także o proponowanych rozwiązaniach, pozwalającym stronom dojść do porozumienia poza postępowaniem sądowym.

Z przedstawionych danych statystycznych wynika, że w Polsce coraz większe znaczenie ma możliwość uniknięcia długotrwałego postępowania sądowego wynikającego z wieloinstancyjności krajowego wymiaru sprawiedliwości i długotrwałości oczekiwania na decyzje sądowe.

W 2011 r. w Polsce do sądów ogółem wpłynęło ponad 13 mln spraw. W związku z tym, konieczne staje się przyspieszenie procedur sądowych i zmniejszenie liczby spraw, które podlegają postępowaniu sądowemu. Jedną z takich metod są właśnie mediacje gospodarcze – sądy w Polsce coraz częściej kierują sprawy gospodarcze do ugodowego rozstrzygnięcia w ramach postępowania mediacyjnego.

Mediacje są wykorzystywane także w sprawach cywilnych. W 2006 r. toczyło się 395 spraw w sądach rejonowych i 1 053 sprawy w sądach okręgowych. Postępowania w sądach powszechnych zakończono w wyniku postępowania mediacyjnego w 93 przypadkach ugodą, a nie zawarto jej w 15 przypadkach. Łącznie umorzono postępowanie w wyniku zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem w 17,2% przypadków. W 2010 r. toczyło się 661 spraw w sądach rejonowych i 1 535 spraw w sądach okręgowych, w których w 15,3% przypadków postępowanie umorzono dzięki mediacjom. Natomiast w 2012 r. zawarto ugody w aż 252 przypadkach, a 71 to się nie udało.

W przypadku spraw rodzinnych, w 2006 r. toczyło się 270 spraw w sądach powszechnych, które w 47% przypadków zakończyły się zawarciem ugody. Postępowania w sądach powszechnych zakończono w wyniku postępowania mediacyjnego w 127 sprawach dzięki ugodom zawartym przed mediatorem, a nie zawarto ugody w 83 przypadkach. Łącznie umorzono postępowanie w wyniku zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem w 47% przypadków. W 2010 r. postępowanie toczyło się 1 092 sprawach w sądach powszechnych, w których w 40,2% przypadków umorzono je dzięki mediacjom. Natomiast w 2012r. zawarto ugody przed mediatorem w aż 559 sprawach, a brak ugody odnotowano w 555 postępowaniach.

Na mediacje można skierować strony w sprawach z zakresu prawa pracy, toczących się w sądach rejonowych. Postępowanie umorzono w wyniku zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem w 15,2% spraw w 2006r., oraz w 13,3% spraw w 2010r.

W sprawach gospodarczych w 2006 r. skierowano do mediacji łącznie 256 spraw, natomiast w 2011 r. było ich już 1 429. Przykładowo, w sądach rejonowych w 2006 r. do mediacji skierowano 140 spraw, a w 20% umorzono postępowanie, natomiast w 2010 r. z 656 spraw w 21,6% przypadków umorzono postępowanie sądowe, z kolei w sądach okręgowych w 2006 r. z 116 spraw w 19,8% umorzono postępowanie, a w 2010 r. z 192 spraw w 14,1% umorzono postępowanie. Ponadto, rozstrzygnięcia polubowne odbywają się także dzięki mediacjom pozasądowym: w 2011 r. strony same zwróciły się o pomoc do mediatora w 28 sprawach gospodarczych (D.A.S. Towarzystwo Ubezpieczeń Ochrony Prawnej S.A., 2013).

Mediacje prowadzone są w Polsce także w postępowaniach w sprawach przeciwko nieletnim sprawcom czynów karalnych. W 2006 r. z 336 spraw w 81,4% postępowań zawarto ugody w wyniku postępowania mediacyjnego, czyli w 298 sprawach. W 2010 r.

z 348 spraw w 75% zawarto ugody. Natomiast w 2012 r. zawarto 260 ugód, a w 41 sprawach nie udało się zawrzeć ugody przed mediatorem.

W postępowaniach w sprawach karnych w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury w 2006 r. z 1 447 spraw aż 74,2% zakończono w wyniku zawartych ugód, natomiast w 2010 r. odsetek ten wyniósł w 78,9% z 1 217 skierowanych do mediacji spraw karnych. Natomiast wyniki postępowania w sądach powszechnych zakończone w wyniku postępowania mediacyjnego pokazują, że ugoda została zawarta w przypadku aż 3 062 z 5052 spraw w 2006 r., tj. 60,6% zawartych ugód oraz w 2 251 sprawach z 2541 skierowanych do mediacji w 2012 r., tj. aż w 89,5% przypadków.

Reasumując, należy zaznaczyć, że systematycznie rośnie odsetek postępowań sądowych umorzonych w wyniku zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorami.

Podsumowanie

Bardzo istotnym argumentem zachęcającym do skorzystania z mediacji jako alternatywnej metody rozwiązywania sporów jest czas ich trwania. W przypadku spraw gospodarczych, decyduje on niejednokrotnie o istnieniu firmy, np. gdy ta czeka na pokrycie należności przez kontrahenta. Dodatkowo, postępowanie mediacyjne pozwala uniknąć czasochłonnego postępowania komorniczego, gdyż szacuje się, że około 70-80% zawartych porozumień mediacyjnych jest wykonywana dobrowolnie, tzn. bez przymusu egzekucyjnego.

Z badań, które zostały przeprowadzone przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości¹ wśród ośrodków mediacyjnych, wynika, że średni odsetek porozumień zawieranych między stronami sporu waha się między 27% a 54% (Pieckowski, 2012, s. 8). Wielu przedstawicieli i pełnomocników stron objętych postępowaniem mediacyjnym oraz sędziów, uważa, że mediacje pozwalają na zmianę nastawienia stron, nawet jeśli nie doprowadzą do ugody. Natomiast 90% osób, które nie zawarły porozumienia w wyniku postępowania mediacyjnego, poleca ten sposób rozwiązywania sporów. Wynika to z konfrontowania stron sporu, próby nakłonienia ich do dialogu, poszukiwania różnych rozwiązań sporu, co pozytywnie wpływa na możliwości współpracy i sposób odbierania drugiej strony. Wspólnie wypracowana ugoda jest proponowana jedynie przez neutralny podmiot, ale ostateczna decyzja zależy od stron postępowania.

Mediacje są postępowaniem pozasądowym, dzięki czemu pozwalają zwiększyć dostępność wymiaru sprawiedliwości. Ważne tutaj staje się konfrontowanie stron sporu, aby nakłonić je do dialogu i wypracować ugodę.

---

¹ Społeczna Rada ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów (*Civic Council for Alternative Dispute Resolution at the Ministry of Justice*) jest zespołem doradczym Ministra Sprawiedliwości do spraw szeroko rozumianej problematyki Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów (ang. *Alternative Dispute Resolution*, w skrócie ADR). Rada ds. ADR została powołana na podstawie Zarządzenia Ministra Sprawiedliwości nr 55/08/DNWO z dnia 1.08.2005r.

W Polsce rośnie liczba spraw kierowanych do rozstrzygnięcia w drodze mediacji. Jednakże metoda ta dopiero zaczyna stanowić element zastępujący postępowanie przed sądami powszechnymi i jest ciągle niewystarczająco często stosowana. Wynika to głównie z niskiego poziomu zaufania społecznego oraz niedostatecznie zidentyfikowanej potrzeby korzystania z mediacji.

Zmianie nastawienia społecznego służą różnorodne kampanie społeczne. Przykładem jest corocznie organizowany Tydzień Mediacji, który w 2013 r. był promowany 14-19 października. W tym czasie, z porad skorzystało 2 600 osób, a 2 385 wzięło udział w spotkaniach. Wyniki te nie uwzględniają jednak dyżurów na komisariatach policji i w prokuraturach. Dodatkowo, w latach 2011-2012 odbywała się kampania mediacyjna, w trakcie której zrealizowane były programy telewizyjne (*ABC Mediacji dla przedsiębiorców* – w 4 częściach), audycje radiowe (*Ogólnie o mediacji* – 15 audycji), spoty telewizyjne promujące mediacje (*Spot: Mediacja w sprawach gospodarczych*, *Spot: Mediacja w sprawach rodzinnych*), spoty radiowe promujące mediacje (*Mediacja w sprawach gospodarczych*, *Mediacja w sprawach rodzinnych*), billboardy, miniboardy i citylighty promujące mediacje oraz ulotki i plakaty mediacyjne (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2011-2012).

Bibliografia

- Commission Of The European Communities (19 kwietnia 2002). *Green Paper: on alternative dispute resolution in civil and commercial law*. Brussels, 19.04.2002 COM(2002) 196 final.
- D.A.S. Towarzystwo Ubezpieczeń Ochrony Prawnej S.A. (b.d.). *Mediacje alternatywą dla sądu?* Pobrano 1 listopada 2013, z: <http://media.netpr.pl/generic/release/236136/mediacje-alternatywa-dla-sadu>.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych. Dziennik Urzędowy L 136, 24/05/2008 P. 0003 – 0008.
- Kozielecki, J. (1970). *Konflikty, teoria gier i psychologia*. Warszawa: PWN.
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2011-2012), Kampania mediacyjna 2011-2012. Pobrano 1 listopada 2013, z: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/kampania-mediacyjna-2011-2012/>.
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2012), *Dane statystyczne dotyczące mediacji*. Pobrano 1 listopada 2013, z: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki>.
- Morek, R. (2004). *ADR – w sprawach gospodarczych* (s. 82-95). Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Pieckowski, S. (2012). *Mediacje w polskim systemie prawa: Mediacja w sprawach gospodarczych. Stan prawny na 1 grudnia 2012 r.* Warszawa: Ministerstwo Sprawiedliwości.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich. Dz.U. 2001, nr 90, poz. 1009.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym. Dz.U. 2003, nr 108, poz. 1026 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych. Dz.U. 2003, nr 108, poz. 1020.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich. Dz.U. 2001, nr 56, poz. 591.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 stycznia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym. Dz.U. 2012, nr 0, poz. 148. Tekst jednolity.

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 listopada 2005 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym. Dz. U. 2005, nr 239, poz. 2018 z późn. zm.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 23 grudnia 2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich. Dz. U. 2002, nr 239, poz. 2037.
- Spółeczna Rada do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości (19 maja 2008). Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich. Warszawa. Pobrano 20 października 2013, z: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>.
- Spółeczna Rada do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości (26 czerwca 2006). Standardy prowadzenia mediacji i postępowania mediatora. Warszawa. Pobrano 20 października 2013, z: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/>.
- Stoner, J. A. F., Wankel Ch. (1992). *Kierowanie*. Warszawa: PWE.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. Dz. U. 1964, nr 43, poz. 296 z późn. zm. Tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r., Kodeks postępowania cywilnego. Dz. U. 1964, nr 43, poz. 296 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. Dz. U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich. Dz. U. 1982, nr 35, poz. 228 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Dz. U. 2005, nr 167, poz. 1398 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy. Dz. U. 1997, nr 90, poz. 557 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. Dz. U. 1997, nr 88, poz. 553 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego. Dz. U. 1997, nr 89, poz. 555 z późn. zm.
- Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1.08.2005 r. D. Urz. 2005, nr 55/08/DNWO.

THE MEANING OF MEDIATION AS AN ALTERNATIVE WAY OF SOLVING DISPUTES IN POLAND IN YEARS 2006-2012

Summary: Mediation can be considered an attempt to come to a solution that is conciliatory and satisfactory to both sides of the conflict. It consists in voluntary negotiations, which are carried out with the participation of the third party called the mediator. He/she is neutral towards the sides of the conflict and the subject of the dispute. Mediations should lead to working out a compromise, i.e. a solution that is not imposed on the parties of the dispute. Thanks to the way of conducting mediation proceedings their many advantages are emphasized as well as the fact that they take place out of court. Therefore, the citizens can access judicial authorities more easily. The article aims to assess mediation as a milder form of solving disputes and to specify whether they are and should be used to solve civil, family and criminal conflicts.

Key words: mediation, alternative methods of conflict resolution, Alternative Dispute Resolution, ADR.